

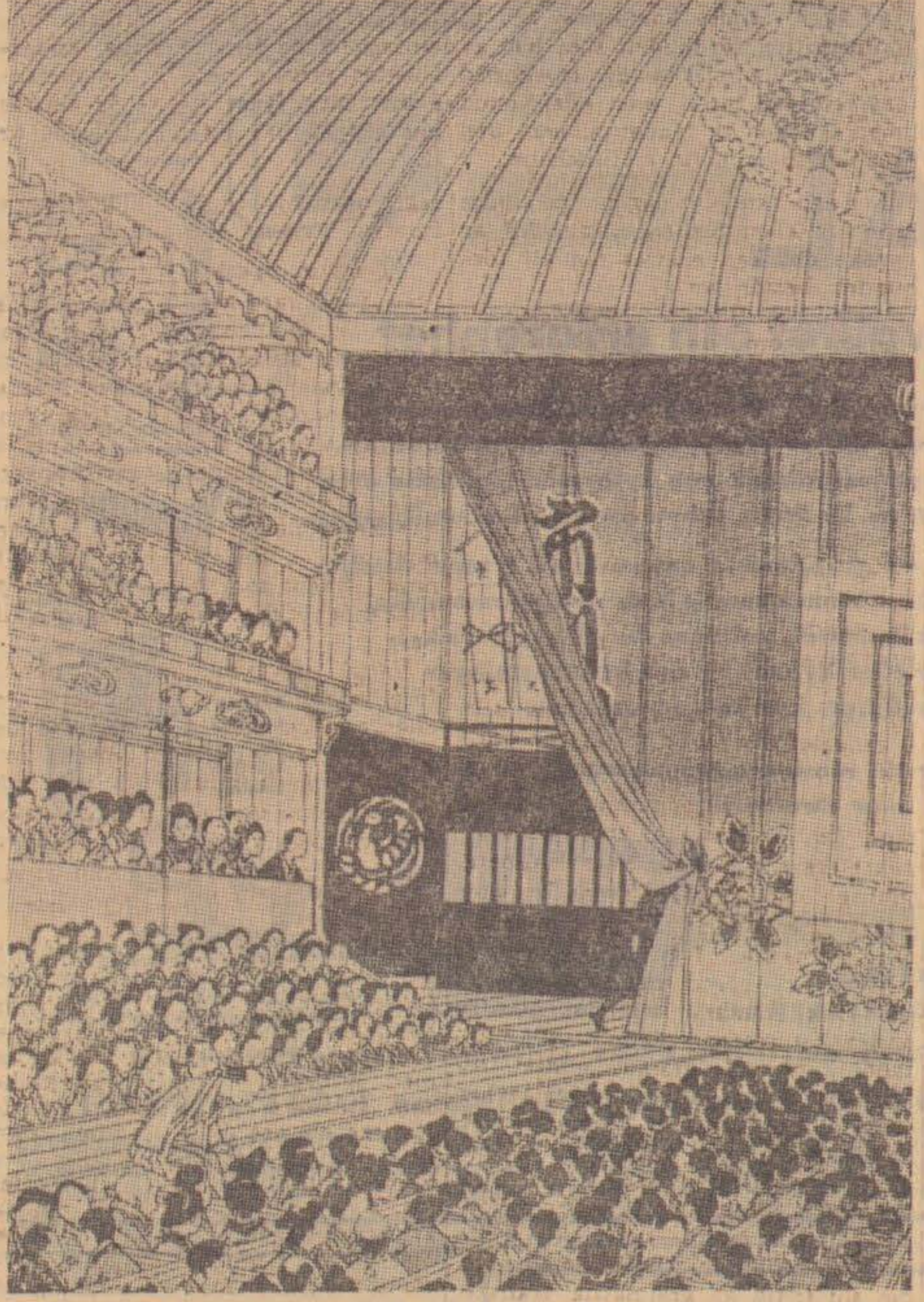
Kabuki - fantasins teater

Sven Fagerberg är civilingenjör och kylskåpspecialist. Som många andra inom den världsomspännande Elektroluxkoncernen har han haft tillfälle att se många länder. Under en längre tids vistelse i Japan har han bl. a. kommit att intressera sig för den japanska dramatiken, som han här i anslutning till det japanska gästspelar på Cirkus skriver om. Sven Fagerberg är en man med stora litterära intressen och insikter. För några år sedan väckte han uppmärksamhet genom att vinna priset i en tävling som titulerades Poesi utlyst om den bästa essän. Den gången skrev han om James Joyces "Finnegans Wake".

FÅ LÄNDER erbjuder den teaterintresserade en sådan mångskiftande bild som Japan, där utgående skådespel, byggda på dans, sång och kejslerlig prakt, tävlar om publiken med modern teater, från revy till drama. Japanernas pietet för det hävdvunna överträffas måhända endast av deras beundransvärda förmåga att lätt absorbera nya idéer, och detta i förening med en högt utvecklad artistisk kultur har för teaterns del resulterat i att en levande klassisk dramatik, ett flitigt besökt jätte-museum, existerar jämtes med en modern teater, som söker nya impulser att snabbt förändras.

Den japanska kulturen mottog på ett mycket tidigt stadium starka impulser från Kina och Korea, men därefter följde en period av isolering, och det är ännu inte hundra år sedan det västerländska inflytandet började göra sig gällande. Den moderna japanska teatern bygger på europeiska förebilder, och den har ännu inte hunnit utvecklas så långt att den har några större överraskningar att bjuda; det skulle i så fall vara de föreställningar av revy- och vädevillkaraktär som ges med enbart kvinnliga skådespelare, vilka sedan tidig ålder tränas till humor, elegans, livsglädje, människokunskap och raffinerad satir — mot dem finns inget försvar. Den klassiska teatern däremot är något för oss helt främmande, den är en produkt av andra estetiska värderingar och andra förutsättningar än våra. För att kunna njuta av den måste man liksom stiga ut ur sig själv och se det nya och artskilda bredvid — och inte genom — sina tidigare teaterupplevelser.

Under Japans långa och självvalda isolering utvecklades teatern efter ett flertal särpräglade linjer. Minst okänt i Europa är väl No-dramat, som överstas av Ezra Pound och Arthur Waley, och som var föremål för till exempel Yeats intresse — trots att texterna endast ger en mycket fragmentarisk bild av dramats helhetsverkan. No var en gång aristokratens speciella skådespel, och det framförs fortfarande på samma sätt som för sex hundra år sedan. Det är ett lyriskt dansspel, som

En Kabukiteaters utseende omkring 1700, enligt ett samtida japanskt teckning.

med sin stränga, nästan rituella formalism och sitt allusionsmättade språk är mycket svårattillgängligt för japaner. Av stort intresse är även dockteatern. Dockornas stumma spel åtföljs där av recitation till musikackompanjemang; Japans största dramatiker genom tiderna, Chikamasa, skrev sin text just för dockteaterns kör eller recitatörer. Hans favoritterna var det dubbla kärlekssjälv-mordet, och det brukar berättas att hans makt över åskådarna var sådan att de döende dockornas exempel följdes av många. Viktigast av Japans klassiska teaterformer är emellertid det folkliga skådespel som kallas Kabuki; själva ordet betyder sång-dans-skicklighet. Kabuki började för omkring trehundraåren sedan som kvinnliga tempeldanser, men utvecklades snart i erotisk riktning och blev helt enkelt en reklammetod för prostituerade, vilket medförde att myndigheterna förbjöd kvinnor att uppträda. Rollen övertogs nu av unga män, men eftersom homosexualiteten var vanlig i synnerhet bland samurajerna, såg sig myndigheterna snart tvungna till ett nytt förbud. Kabuki hade emellertid hunnit bli alltför populärt för att få försvinna, och nu kom "de vuxna människans Kabuki", som snabbt utvecklades i konstnärlig riktning och under 1700-talet nådde en artistisk fulländning som sedan dess bevarats i stort sett utan förändringar.

Kabuki spelas över hela Japan, och eftersom det i motsats till No är fråga om en folkteater är lokalerna tämligen stora. Den berömda Kabukiza i Tokyo har till exempel över 2.000 platser. Föreställningarna börjar redan klockan elva på förmiddagen och fortgår med en halvtimmes paus till klockan halv nio på kvällen. Ett dagsprogram brukar bestå av omkring sju pjäser, löst grupperade kring ett gemensamt tema, men det är numera vanligt, i motsats till den gamla sorglösa tiden, att man nöjer sig med att se endast hälften av den kompletta föreställningen. Kabukiteatern var för sin tid avancerad från teknisk synpunkt. Vridscen infördes på 1700-talet, och en del av scenen är höj- och sänkbar, så att skådespelarna plötsligt kan försvinna eller dyka upp. Utmed sidorna och i bakgrunden finns alkover för orkester och recitatörer, något som för övrigt övertogs från dockteatern. Ett annat arv från dockteatern, typiskt i sitt raffinemang, är den ganska sparsamt använda tekniken att låta skådespelaren imitera en dockas knykiga förelser. En scen mellan en hövdam som spelar "mänskligt" och en älskare som rör sig i marionettstil rymmer till exempel många roande poänger. Den tekniska detalj som förefaller mest efterföljningsvärd är emellertid den så kallade blomsterspängen, en bred gång som sträcker sig från scenens vänstra sida rakt genom publiken till teaterlokalens bakre vägg. Blomsterspängen används ofta då skådespelarna gör entré eller sort, men på den försiggår också en del av själva spelet. Den ger scenen djupdimension och ökar intimiteten mellan aktörer och publik, i synnerhet för de bakre radernas åskådare.

Kabuktipjäserna handlar om krig och hämnd, men också om myter och vardagliga förhållanden. Geishor och helt vanliga kurtisaner är mycket populära; de spelades fram till andra världskriget alltid av män (som ändra från pojkar-åren klädde sig som kvinnor och uppträdde som kvinnor också i sitt

privatliv för att helt leva sig in i sina roller). Handlingen i Kabuki är ofta fantastisk, paradoxal eller alldeles orimlig, och det vore ett svårt fel att efter europeiskt mönster försöka sig på logiska analyser. Det finns dock fall där man kan spåra en viss tendens, och oftast är det då fråga om en kritik mot den japanska feodalstatens sociala struktur. Kabuki intresserar sig dock i regel inte för värt intellekt, vill inte gå någon förklarande omväg över värt förstånd, utan i stället tala direkt till våra sinnen. Musiken spelar, kören sjunger, dräkterna är praktfulla, och skådespelarna dansar rytmiskt och med en innebörd i rörelsen som hos japanen — men inte hos oss — tränger djupare in än de ord som samtidigt uttalas. Så småningom, när våra sinnen bearbetats och renats länge nog, kommer kanske en sinnlig vision, en plötslig intuitiv klarhet, och då är målet nått. Den plötsliga, intuitiva klarheten är den viktigaste nyckeln till den japanska konsten. Den finns i tuschteckningen, som ritas med så få och snabba penseldrag att medvetandet inte skall hinna störa konstnären, och den finns i den japanska dikten, som alltid är mycket kort, ofta bara sju-tio stavelser. Bakom stråvan efter intuitiv klarhet, ligger den japanska Zenbuddismen, som spelat en utomordentlig roll för japanskt liv från bågskytte och fäktning till lyrik och tedrickning. Zen förak-

Vid vägkanten

Tema med variationer

INGEN KAN FÖRNEKA att vi är levande människor då insikten om livets korthet kommer oss att följa den upmaning som uttryckes i den gamla sentensen "carpe diem" — Horatius formade den så i ett av sina oden. Sätten att "plocka dagen", att tillgodogöra sig dess gåva, är naturligtvis högst individuella, och lika mycket har de poetiska uttrycken för denna hållning inför livet varierat genom tiderna. Bara med tre diktexempel, som just nu kommer i mitt minne, skall temat "carpe diem" här belysas.

"Kort är rosornas tid": så heter det i ett grekiskt epigram av okänd författare, och i själva verket är detta ett av ledmotiverna i den dikning som samlats i den grekiska antologin; det varierar i en mångfald erotiska och bacchiska epigram. Hadesskuggorna är aldrig långt borta, de ger sin svärmodiga färg till den vackra människokolen. I ett dryckesepigram av Apollinides höjs bågaren mot Hadesnattens fond, drönaren uppmannas till nitisk tjänstgöring i Bacchi armé:

Sover du ännu, min vän, fast bågaren själva dig förmånar: Skynda, vak upp ur din sömn, försök att äta den ger! Fukta ej läpparna blott, Diodoros, i bacchiska aftor, görigt du dricke och djupt, även med aviktande knä. Lång, ack lång blir den tid, då intet oss bjudes att dricka, skynda, besinnings snö redan vår tinning har rörl!

(Översättning av Emil Zilliacus.)

Det är samma tema som en engelsk skald, A. E. Housman,

tar lär, tro och dogmer; "det släcker inte min törst om jag vet vägen till källan, jag måste själv dricka", och begrepp som synd, straff, nåd och en personlig gud är för Zen bara primitiv animism. I stället gäller det att nå fram till en intuitiv klarhet som inte kan beskrivas i ord och inte förmedlas med ord. Banden som binder oss vid ögonblickets tillfälligheter är dock svåra, och inte alla av Zenprästerna skulle godkänna konsten som en möjlighet till frigörelse, den vädrar ju till våra yttre sinnen och inte till det inre, med vilket klarheten skall upplevas. Men det finns i en japansk pjäs en scen där en bortrövad geisha bundits vid ett träd, och hon ritas med den färg som rätt, så konstfullt att den får liv och gnager av repet som binder henne. Skall den japanska Kabuki-konsten få oss att glömma vardagen och förändra oss? I så fall måste vi komma ihåg att vår fantasi är den viktigaste skådespelaren.

SVEN FAGERBERG

I sin egen poesi nära anknyttande till grekisk epigramdikning, tar upp i följande poem, det andra i ordningen i den berömda diktsamlingen "A Shropshire Lad". Men denna dikt har inga inslag av orgiast, den är hållen i de svala färgerna i en engelsk pastell:

Loveliest of trees, the cherry now Is hung with bloom along the bough, And stands about the woodland ride Wearing white for Eastertide. Now, of my threescore years and ten, Twenty will not come again, And take from seventy springs a score, It only leaves me fifty more. And since to look at things in bloom Fifty springs are little room, About the woodlands I will go To see the cherry hung with snow.

Den tredje dikten, varierande det tema som här är på tapeten, är svenskt. Den är skriven av Bertil Malmberg och ingår som slutdikt i samlingen "Illusionernas träd". Sin rätta belysning får denna dikt — "Epilog" — om man förknippar den med ett tidigare poem i samma bok, den lärodikt vars sista rad förkunnar: "ty själen är bara det hos vårt liv som vet, att vi måste dö." Diktaren "ser åter Mayas slöja fläkt/och virkas samman tusenfalt". Men den insikt han delar med indiska vise eller med Schopenhauer hindrar honom inte att hänge sig åt dagen, nyttja dess skänk. Jag får här låta läsaren nöja sig med det ädelst formade poemets två sista strofer:

— Jag känner väl, att vad som lever lutar mot höstlig nöd och nedgång och att där Mayas slöja slutar, tar kölden vid oktoberkall. Nej, mig kan ingenting förvilla, kan ingenting förblända mer, och ändå kan jag brinna stilla för vad den sköna dagen ger.

JOHANNES EDELT

Medicinskt nytt

Nya rön om antibiotika

FÖR NAGOT ÅR sedan kom det första meddelandet om att vissa antibiotika, framför allt aureomycin, kunde verka stimulerande på kroppstillväxten. Försöksdjur som fick små doser av något antibiotikum ökade sålunda betydligt snabbare i vikt än obehandlade djur. Upptäckten blev en förstasidensnyhet, och eftersom flertalet av de preliminära försöken utfördes med grisar, spekulerade man på sina håll i julsinkor från aureomycinbehandlade svin. Även om den utvecklingen är föga sannolik, har upptäckten omfattats med stort intresse, och under det senaste året har man gjort mycket för att utforska området närmare. Det kom inte heller som något överraskning att denna egenskap hos infektionsbekämpningsmedlen

blev ett av de främsta diskussionsämnen vid den tredje internationella biokemikongressen, som nyligen har ägt rum i Bryssel.

Det ligger givetvis närmast till hands att förklara ett antibiotikums tillväxstimulerande verkan på så sätt att det påverkar den normala bakteriefloren i tarmen, att den naturliga jämvikten mellan värdorganismerna och de parasiterande bakterierna rubbas till den förstnämndas fördel. Detta kan tänkas ske på så vis att behandlingen eliminerar bakterier som producerar skadliga substanser eller som förstör eller "stjälar" näringsämnen för organismen. Men tarmkanalens bakterier är inte rena parasiter, utan de producerar även näringsämnen och vitaminer som kroppen utnyttjar. Ett antibiotikums tillväxstimulerande verkan kan således även tänkas bero på att det gynnar utvecklingen av sådana "nyttobakterier". På kongressen presenterades arbeten som gav stöd åt alla dessa teorier, och det anses också troligt att effekten är beroende av alla tre mekanismerna.

De utförligaste undersökningarna har lets av amerikanerna E. L. R. Stokstad och L. Y. Quinn samt engelsmännen M. E. Coates och S. K. Kon. Quinn har för övrigt även kunnat visa att aureomycin stimulerar utvecklingen av en i tarmen parasiterande svamp, *Aspergillus flavus*, och att denna producerar en tillväxtfaktor som kropp-

pen kan tillgodogöra sig. Detta ämne har man emellertid ännu inte kunnat identifiera, men det förefaller att vara av vitamin-karaktär.

Amerikanen J. Reyniers kom emellertid med ett meddelande som gav helt nya aspekter på problemet. Han har nämligen kunnat visa att försöksdjur som lever i steril miljö och som alltså saknar tarmbakterier tillväxer snabbare om födan innehåller antibiotika. Detta måste innebära att dessa ämnen eller deras nedbrytningsprodukter kan inträda i kroppens egen ämnesomsättning, vilket man tidigare ansett högst osannolikt. Detta indirekta bevis för att antibiotika har andra egenskaper än bakteriedödande medför även att problemet får andra proportioner än rent akademiska, eftersom dessa ämnens kliniska utnyttjande måste grunda sig på fullständiga kunskaper om dessa farmakologiska egenskaper. Dessa kunskaper har nu utökats betydligt, men det drojer säkerligen länge innan de blir fullständiga.

TORSTEN FREDRIKSSON

UD har inget hört från Sudan I svenska utrikesdepartementet förklarade man på tisdagseftermiddagen att besikten i Kartum och London om Sverige som ledamot av en valövervakningskommission i Sudan inte var kända för departementet på annat sätt än genom presstelegrammen.

"hon har lyckats..."

— både fängslande och spännande" säger en entusiastisk PGP i Aftonbladet

Catherine Gaskin

Sara Dane

2:a

upplagan nu ute!

16.50, inb. 20.50

LINDQVISTS

SVEN STOLPE

50 år

— författare, förkunnare och kritiker — är en av vår litteraturs mest markanta profiler.

His nya roman

FRU BIRGITTA LER

18.50, inb. 23.—

Om Västena under katolicismens sista tid, om kyrkplundring och brinnande tro, om trogen kärlek och otrogen, om munkar och avfallingar och om centrala andliga problem.

- "Lätt, snabb och öm" 10.—, inb. 13.50
- Sakrament 10.—, inb. 14.—
- Spel i kulisser 17.50, inb. 22.—
- Jeanne d'Arc 18.50, inb. 21.—

PERFEKT STIL REALISERAR till sensationspriser!

DAM DROTTNINGGATAN 30

1000-tals moderna kappor o. dräkter bortslömpas, en stor del till halva priser och under

KAPPOR stor modell- och färgsortering fr. 29.—

DRÄKTER i kamgar o. tweed fr. 39.—

SVARTA KAPPOR fr. 35.—

JACKOR i populära modeller fr. 19.—

HERR DROTTNINGGATAN 32

750 eleganta kostymer och rockar utförsäljes till sensationellt låga priser

KOSTYMER kamgar fr. 88.—

ROCKAR i aktuella modeller fr. 45.—

BLAZERS i hetylle fr. 35.—

BYXOR i hetylle ... fr. 18.—

Herrekiperingsartiklar till fyndpriser!

PERFEKT STIL

Se våra skyltfönster. Strax intill Vattugatan

DAM 30 Drottninggatan **32 HERR**

1 OKT

äntligen

vår tur att njuta äkta holländskt starköl

Z-PILSNER

Säljes sedan mer än 40 år till 78 länder över hela jorden

Generalagent: AB ERNST RYBERG • STOCKHOLM SÖ • Tel. 44 98 80